

zonden
d gij en
ldig ge-
s gewil-
ie Kerk,

harten
er kerk.
reef hij:
re reden
n van 5
izen het
tonderen
had mo-
Christus
nog dan
C. V.

gen, dat
tjide-
arna als
ders wa-
et-dolee-

leid.
ren, dat
aren, en
onvoor-
hte met
ze tóch
hebben
formeer-
ze dilem-
p terug:
it-zwart-

zeer be-
toen: als
Ze deden
zo even-

ndere po-
en be-
ebroken)
eren" of
angedaan
kele zeer
p ALLE
otsdienst

dwongen,
is aan
bekende
oort te

odgewoon

itie bin-

het daar

gestaaf-

gitimi-

ritiek

Schil-

dat de

arsenaal

reforme-

ben daar

it juist

te m

ten geeft

m te con-

st niet één

dat er bij

lerstande-

verstaen

nde, den

neekt.....

dens wer-

ONWE-

land staat

van theo-

monstran-

nen „het oude” verband, maar een voortzetten van het oude verband, maar dan nu zonder zijn eigenmachtige schenders en verkrachters.

Het was óók geen „klagen” (doleeren) tegen de overheid, om gebouwen of zoo, want we hielden ons recht doodgewoon vast. En we deden geen moeite om de processen, die in 1886 verloren zijn, nog eens aan de orde te stellen.

Het was ook geen in ons plan t i j d e l i j k e breuk met de heengegane, d.i. van de accoorden zich los makende personen. We stonden precies zoo ervoor als vóór 1944: we hadden den plicht en de roeping tot het zoeken van eenheid met allen die met ons op éénzelfden bodem willen staan.

Dat is ook dadelijk uitgesproken. Er is ook naar gehandeld. We begonnen met de Chr. Gereformeerden. Op hun antwoord wachten thans wij; misschien straks zij dan weer op het onze; in elk geval: we zijn bezig. Anderen hebben eveneens de aandacht.

De synodocraten hebben natúúrlijk óók de aandacht. Het ongeluk is evenwel, dat zij nog pas bezworen hebben, dat ze met ons niet MOGEN staan op denzelfden grondslag: de onze was ketterisch en revolutionair. We herinnerden ons, dat zij die het zeiden, wel vaker improvisaties hielden, in den vorm van rapporten en zoo, die niet te handhaven waren, maar goed, we moesten toch met de feiten rekenen. Toen ze dus zeiden: eens praten? zeiden we: best. Maar dan even een paar zinnestjes op papier zetten: nog geen half velletje, waaruit blijke, ó f p r a t e n z i n h e e f t, m.a.w. of ge uw kersverse eeden toch niet heelemaal zoo ernstig meent, als we wel moesten denken.

Een ieder weet, dat ze die paar regels schrift niet wilden geven. Wat natuurlijk aan onze bereidheid niets afdoet, zoodra zij weer eens wilden overgaan tot het schrijven van dat halve velletje papier, nog maar van deputaten!

Maar nu moet niemand, die de feiten niet meer ziet, achteraf zeggen: het was maar een tijdelijke breuk. Want dat is nooit gezegd. Hoe lang het duren moet, eer kerkverbandverbrekers en grondslagveranderaars zich veranderen, weten we niet. Soms gebeurt het; meestal gebeurt het nooit.

De vrijmaking was eerst negatief: níét dit, en níét dat besluit aanvaarden.

. Daarna werd ze positief: toen men geen vrijmaking duldde, en geen doleerende kerken, doch die vervloekte en uitsloot, toen werd de vrijmaking positief: een blijmoedig, wijl niet eigenwillig, aanvaarden van het erfgoed der voorgaande geslachten. Voorspellers-kunstjes haalden we niet uit: „het is maar tijdelijk”: dat moet de Heere beslissen.

En inplaats van te doleeren met Rachel (die haar tranen almaar blijft vergieten, Gen. 35, Jer. 31, Matth. 2) willen we nu eens met Israël en Sara gaan lachen: noem het kindje niet Ben-Oni, doch Ben-Jamin en Izaäk, zoon van den lach. We zijn geen doleerende maar juichende kerken; en wie niet het positieve meer ziet, die moest maar dáarover doleeren. Wij allen moeten doleeren, maar dan over onze zonden. Niet over ons recht en plicht.

K. S.

was, toen hij schreef: „Dat hier geen sprake is van wederstand in het algemeen, maar van voortdurenden en finalen wederstand, hebben de Gereformeerden duidelijk geleerd.

Reeds verdedigde de dordtsche synode, Can. 3, 4, artikel 17 (dit moet een drukfout zijn, in werkelijkheid is het artikel 8) d e r v e r w o r p e n d w a l i n g e n, d e i r r e s i s t i b i l i t e i t d e r g e n a d e t e g e n h e t g e v o e l e n, d a t d e m e n s c h z o u k u n n e n w e e r s t a n d b i e d e n, a a n G o d s g e n a d e i n d i e r v o e g e, u t s u i r e g e n e r a t i o n e m i m p e d i a t”. (dat hij zijn regeneratie zou kunnen verhinderen). Hij haalt dan ook het volgende oordeel van de Zeeuwse afgevaardigden ter Synode aan: Etiam si voluntas Deo operanti resistat, gratia tamen regenerationis hanc resistentiam tandem superat.”¹²⁾

God is niet alleen onoverwinnelijk in het begin van de wedergeboorte, maar ook in het midden en in het einde. Maar juist het woordje tandem (eindelijk) van de Zeeuwen maakt plaats voor de groote gereformeerde waarheid, die zoo kernachtig uitgedrukt wordt door de uitdrukking, dat God ons niet behandelt als stokken en blokken, wat door een terminologie als wederstandelijk-onwederstandelijk gesuggereerd wordt.¹³⁾

¹²⁾ J. H. Scholten, De Leer der Hervormde Kerk, 1870, II, pag. 467, noot 1.

Het oordeel van de Zeeuwen betekent: ook indien de wil den werkenden God wederstaat, toch overwint de regenererende genade eindelijk dezen weerstand.

¹³⁾ Ook de moderne Remonstranten zijn door deze terminologie nog zoo verblind, dat zij niet in staat zijn het fijne puntje in het geding zuiver weer te geven. Zie b.v. A. H. Haentjes, Remonstrantsche en Calvinistische Dogmatiek, Leiden, 1913, pag. 168: „De geheele kwestie van de onwederstandelijkheid der genade is een uitvloeisel van de opvatting der genade als een zinlijke abstractie en hieruit volgt vanzelf, dat de werking der genade niet anders dan een beverktuigde, een mechanische, een werktuiglijke wordt beschouwd”.

Ook G. J. Heering neemt de oud-Remonstrantsche typering van het gereformeerde gevoelen op dit punt nog

•• Terugtocht onder rookgordijn

Onder dit opschrift vertelt dr Ridderbos den afloop van het heél enkele contactje, dat hij en ik samen hadden. Met dien verstande evenwel, dat hij — dit opschrift plaatsende — het niet op zichzelf doch op mij toepasselijk noemt. Om dan vandaar voort te schrijden tot generalliserende begrips(ver)vorming.

We herinneren tegenover deze manier van schrijven alleen maar eraan dat dr H. N. R. nog steeds de kerkeraadscopie, waarop hij het stempel van zijn verontwaardiging zette, kan gedrukt krijgen in ons blad, als hij, zonder af te wachten wat de ander doet, de copie, waar van ik beweer dat ze (en dan tegenover ons, en dus het eerst in tijd, en officieel) precies zoo redeneert als de door hem gewraakte, in zijn blad opneemt.

Maar dr Ridderbos wil dat niet. Hoewel het officieele copie is van zijn eigen kerkgemeenschap, met Gods Naam eronder. Hij loopt voortdurend aan de feiten voorbij, en wordt dan nog boos ook, als een ander weigert te spreken over een gewás, Zoolang dr R. weigert te spreken over het zijne, om dan samen door te stooten tot den wórtel. Ik beweer: dr R. zegt officieel precies hetzelfde als de door hem gecritiseerde kerkeraad; en niet déze moffelt weg, maar dr R.; en niet ik, die aanbied te publiceren wat een instantie van „ons” zegt, als hij tegelijkertijd publiceert wat daarvoor gezegd is en wordt door de instanties van „hen”, doch dr R., die dit aanbod-zonder-koehandel afslaat.

K. S.

•• Kalamazoo—Meppel „Nog eenmaal”

Onder het opschrift „Nog eenmaal”, komt ds Vellenga in zijn blad terug op onze opmerkingen in verband met wat hij, de Amerikaanse synode van Kalamazoo navolgende, beled: de gunstige, of genadige gezindheid Gods jegens alle menschen. Onze lezers weten: op mijn opmerking, dat God in alle menschen wel het kreaatuurlijke liefheeft, maar nog niet alle concrete menschen, antwoorde ds Vellenga: dat is een abstractie, en de Schrift kent deze niet. Ik stelde hem toen de vraag: kunt U nog den ouden zegtrant gebruiken: „God heeft den zondaar lief, maar niet zijn zonde?” Het antwoord is ditmaal „ja”. Dan antwoord ik hem: indien U tusschen den zondaar, dien God liefheeft (en dien HIJ DESWEGE begiftigt met geloof enz.) en zijn zonde onderscheidt, wel hemzelf, doch niet dit iets „in hem” object van Gods liefde achtende, is dat dan ook geen abstractie, volgens U?

Op die laatste vraag geeft, als ik het goed begrijp, ds V. nog steeds geen antwoord. Inplaats daarvan stelt hij mij de vraag: „of er, BEHALVE het kreaatuurlijke in den mensch, iets is, dat van hemzelf is, behalve zijn zonde?”

Ja, daar staan we weer. „Van” hemzelf, dat zal wel moeten beteekenen: van hem zelf afkomstig (er staat immers: behalve zijn zonde). Maar moeten wij nu heusch gelooven, dat ds Vellenga beweren wil, dat „het kreaatuurlijke in den mensch” van hemzelf afkomstig is? Ik kan dat niet aannemen; het kreaatuurlijke in den mensch is immers van God. Maar de zonde is niet „van(wege) God”.

En op de volgende vraag: of ik dan in den concreten persoon hetzelfde zie als de zonde in den mensch, antwoord ik hem: hoe komt U aan zulk een onderstelling? Wie de zonde ziet als een bedérf, en als een algeheel gebrek — om maar niet meer aan te halen uit de belijdenis — zal zulke dwaasheid toch niet kunnen leeren, als hier geopperd wordt? Persoon-zijn is geen zonde.

Het is onbegrijpelijk, maar waar, dat nergens blijkt, dat dr Berkouwer dit fijne puntje van het geschil ook maar eenigszins heeft gezien. Anders had hij niet zoo lichtvaardig over dit debat van Schilder kunnen schrijven.¹⁴⁾

over, als hij van Episcopius citeert, dat de gereformeerden de genade zoo mechanisch zien, dat de mensch is als „een houten beeld, dat zich alleen beweegt, als het door vreemde handen bewogen wordt”. G. J. Heering legt allen nadruk op het zelf gelooven en zelf willen van den mensch, die door Gods genade aangeraakt is. Zijn verwijzing in dit verband naar Filip. 2: 12—13 doet sympathiek aan, maar de ware achtergrond van zijn accent op ons zelf willen en gelooven komt aan het licht als hij, echt Remonstrantsch, tenslotte schrijft: „Zou er dan niets in dien geest zijn (nl. van den mensch), dat van nature tendeeert naar wat de Geest wil en dat inleedt, dat het ware, waarnaar het vergeefs zocht, gevonden is?”

Dr G. J. Heering, Geloof en Openbaring, II, Arnhem, 1937, pag. 262.

¹⁴⁾ [Noot van den redacteur. De redacteur moge in de copie een noot invoegen. Ook hijzelf staat verbaasd over het misverstand dat dr Berkouwer laat spreken. Niet alleen „De Reformatie”-copie, maar ook mijn „Heidelbergse Catechismus” laat het als misverstand zien. In deel I, sprekende over dr L. v. d. Zanden, volgens wien een „wanbeeld” een „restbeeld” „beheerscht” (van weerstandelijk of onweerstandelijk gesproken!), merk ik op, bl. 289/290: „Maar „wie heeft Gods wil wederstaan”? D.w.z. wie heeft tegen God een tegen-instantie kunnen stellen, waarvoor de Almachtige retireeren moest? Gods genade, zoo zeiden de vaders, is toch altijd insuperabel, d.w.z. onoverwinnelijk? Wij zien geen enkele reden, om op dien regel een uitzondering te maken. In alles is Hij altijd insuperabel. En indien er dus een algemeene genade is, die krachtens Gods ingrijpen met een wil-tot-progressie vruchten afwerpt, en indien die vruchten restbeeld zijn, dan mag men niet meer zeggen, dat het restbeeld wordt overheerscht door het wanbeeld. Dan ware God in wat men „genade” noemt, niet meer insuperabel”.

En op bl. 365: „Nu merken we reeds op, dat iedere werking, die van God uitgaat, altijd onoverwinnelijk is; dat men Hem nooit kan weerhouden in dien zin, dat Hij verhinderd wordt zóóver met ons mee, of tegen ons in te gaan, en zóóveel in ons te bereiken, als Hij wil. Dit

Ds V. verklaart, dat hij van deze dingen gaat duizelen. Het is dan wel wat laat, want eeuwen geleden schreef Paulus reeds over „ik doe wel de zonde, maar ik doe ze eigenlijk niet”, en dergelijke uitspraken; en is er hevig gediscussieerd over de vraag, wat oude en nieuwe mensch is, en wat inwendige en uitwendige mensch; en tientallen jaren reeds staan met elkaar te disputeeren over de vraag wat persoon is (in onderscheiding van natuur, en ziel en ik) de heeren Hepp, Waterink, Steen, Bavinek (J. H.), Los, Vollenhoven.

Ds V. kan merkwaardige bewijzen daarvan vinden in een rapport, ingediend door prof. Vollenhoven en mij bij de generale synode van Sneek. Maar als hij meent, dat ik abstraheer, als ik „natuur” en „concreten persoon” van elkander scherp onderscheid, dan moet hij aan deze heeren de vraag van abstractie, al of niet, stellen, met telkens varieerende uitkomst.

Hij kan binnenkort er meer van lezen in mijn Heideib. Cat. deel III, afl. 1.

Maar waartoe die vliegenvangerij? Als de belijdenis, die ook ds Vellenga bindt, zegt, dat de mensch zijn heele natuur verdorven heeft, daardoor schuldig is des lichaamelijken en geestelijken doods, verloren heeft al zijn uitnemende gaven, en dat al het licht dat in hem is in duisternis veranderd is, dat hij niet dan een slaaf der zonde is, geen ding kan aannemen zoo het hem uit den hemel niet gegeven zij, en dat, tenzij het wonder met hem geschiedt, Gods toorn op hem „blijft”, dan versta ik dit zoo, dat „van nature” de menschen onder Gods toorn liggen. Dat Hij voorts uit een ongehouden liefde, die geen aanknopingspunt in eenig schepsel, en dus óók niet in de bedoelde kreaturen, heeft, zijn barmhartigheid bewijst door te trekken uit dezen staat degenen die Hij verkoren heeft; en voorts, zichzelf betoonende als rechtvaardig, de anderen laat in hun verderf. En dat dus God den zondaar, dien Hij (alzo) liefheeft, metterdaad en absoluut liefheeft, hoewel Hij diens zónde haát (ik kan dus het oude zinnetje overnemen, als men mij het maar laat zeggen in den ouden kerkstijl, d.w.z. slaande op diegenen die Hij dan ook op deze wijze liefheeft, en gaat rechtvaardigen, en heiligen, omdat Hij hen verkoren heeft), en dat Hij de anderen niet liefheeft. En dat dus de stelling eener genadige gezindheid Gods jegens alle menschen in strijd is met de belijdenis.

En als nu op deze uitspraken der belijdenis vaak gezegd wordt: maar waar blijven we dan met ons pogen om te komen tot een juiste waardeering van het „kreaatuurlijk-natuurlijke” leven, en als dan o.a. ik zeg: God heeft de „natuur” in den zin van het kreaatuurlijke, dat Hij gemaakt en voorzover Hij het gemaakt heeft, niet gehaat, doch houdt zijn eigen werk in stand, dan verbaast het me toch eigenlijk een beetje, dat een kersversch opwerpsel als de fictie van den „royalen God” (dr S. J. Ridderbos) zoo maar ineens een oudgediende als ds Vellenga laat vallen in de armen van Kalamazoo’s synode. Ik wou ds Vellenga ervoor helpen bewaren, nog meer domme doemvonnissen voor zijn rekening te nemen dan toch al voor zijn rekening liggen. Ik zou ds Vellenga raden, niet zoo maar ineens een theoloog als Hoeksema afzettenswaard te noemen, omdat hij tot Kalamazoo zei, wat ook ik er tegen zeg: wat u daar zegt van God, synode, dat is in strijd met Schrift en belijdenis.

En, als ds Vellenga, ook bij nader inzien, het bewust méent, laat hem dan zeggen: dit is een dogma gelijk: God is jegens alle menschen genadig gezind.

Maar eerst, geloof ik, ware het goed, te bedenken, dat de klacht, dat wie in dezen de belijdenis handhaaft, daarmee kersteniaansch, doopersch, of wat dan ook geworden is, weersproken wordt door de these, dat God het kreaatuurlijke altijd liefheeft.

Maar een „het”, dacht ik, is nog geen „hij”.

Maar hier wreekt zich, dat de controvers met de Remonstranten zoo oppervlakkig beschreven wordt. Wat zijn de bronnen, waaruit de auteur zijn beschrijving van deze controvers opbouwt? Ze zijn gemakkelijk na te gaan en dan is de oost niet groot. Het zijn de Dordtsche Leerregele zelf, voorts de Remonstrantie van 1610 en de Sententia Remonstrantium ter Dordtsche Synode, zooals die heruitgegeven zijn door Bakhuizen van den Brink. En verder is kennelijk een hoofdbron geweest het groote boek van Scholten over de Leer der Hervormde Kerk. Hoewel het slechts eenmaal genoemd wordt, laat het zich toch herhaaldelijk herkennen. Men vergelijke bij Scholten de pagina’s 466 v.v. en Berkouwer 36 v.v. Maar ik vraag: is dat een serieuze behandeling van dit diep ingrijpende conflict? Moet Scholten onze leidsman zijn bij de beschrijving van de controvers tusschen Gereformeerden en Remonstranten? En waarom laat de auteur de Acta van Dordt zelf geheel ongebruikt?

Inderdaad, dr Berkouwer geeft in deze studiën vooral de nieuwere theologie weer, maar die kan, zonder ingrijpende reductie van de gestelde problemen, niet behandeld worden, zonder grondig terug te grijpen op de oudere gereformeerde theologie. En zeker niet, wanneer een onderwerp als geloof en volharding aan de orde wordt gesteld. Een controvers als die met de Remonstranten kan men als gereformeerde beter niet beschrijven, dan zoo oppervlakkig als thans geschied is, met de boven aangegeven dwaze gevolgen in het „misverstaan” van het centrale probleem.

We hebben deze kwestie wat uitvoerig besproken, maar het was noodzakelijk, omdat diezelfde oppervlakkigheid zich helaas met ingrijpende gevolgen openbaart in de beschrijving van Barth en diens vermeende „correcties”.

Zwolle.

R. H. BREMMER.

geldt, zoo merken we op, van alle werking Gods”. K. S. Tot zoover de noot van den redacteur.]